

# Nicolette Hoekmeijer

## Het vertalen van één zin

*Nicolette Hoekmeijer (1962) studeerde Engelse Taal- en Letterkunde en werkt sinds begin jaren negentig als literair vertaler uit het Engels, waarvan de eerste zeventien jaar in combinatie met ondertitelwerk. Ze vertaalde onder meer Nathan Englander, Toni Morrison, Edward St. Aubyn, Maggie Nelson en, samen met Molly van Gelder, Valeria Luiselli. Daarnaast vertaalt ze journalistieke teksten voor 360 Magazine en De Groene Amsterdammer. Ze is docent aan de Vertalersvakschool in Amsterdam en verzorgt zo nu en dan vertaalateliers voor onder meer de Master Literair Vertalen van de Universiteit Utrecht. Ook begeleidt ze soms jong talent. Sinds 2010 organiseert ze samen met collega Andrea Kluitmann en Hanneke Marttin van het Nederlands Letterenfonds de jaarlijkse Vertalersgeluktournee.*

## Het vertalen van één zin

Bij de aftrap van de Vertalersgeluktournee 2019 publiceerde *De Groene Amsterdammer* in mijn vertaling een essay van Lydia Davis, getiteld ‘Over het herschrijven van één zin’ ([groene.nl/artikel/het-herschrijven-van-een-zin](http://groene.nl/artikel/het-herschrijven-van-een-zin)). Voor diezelfde *Groene* schreef ik een stuk over het vertalen van die ene cruciale zin, over hoe ik niet alleen meeding in het wikken en wegen van de auteur, maar ook voor geheel nieuwe problemen werd geplaatst.

Lydia Davis’ stijl kenmerkt zich door een intrigerende mengeling van schijnbare terloopsheid en grote precisie. Daarnaast formuleert Davis bondig, geholpen door de jaloersmakende ing-vorm waarmee Engelstaligen moeiteloos bijzinnen kunnen stapelen. Neem de zin die Davis als voorbeeld gebruikt om het proces van herschrijven te illustreren:

*‘She walks around the house balancing on the balls of her feet, sometimes whistling and singing, sometimes talking to herself, sometimes stopping dead in a fencing position.’*

In sommige gevallen biedt het gebruik van een deelwoord in het Nederlands uitkomst, zoals in het begin van deze zin:

*‘Ze loopt door het huis, balancerend op de bal van haar voeten, zo nu en dan fluitend en zingend, zo nu en dan in zichzelf pratend...’*

Maar dan wordt het lastiger. ... *sometimes stopping dead in a fencing position*. Dat zou dan iets worden als: *zo nu en dan staan blijvend*. Maar dat is stroef en lelijk Nederlands. Een constructie zonder deelwoord dan maar? ... *en ze blijft zo nu en dan staan...* Ik ben er niet blij mee, het breekt het ritme van de zin en mist daarnaast het abrupte van *stopping dead*. Om dat abrupte recht te doen probeer ik iets met stokstijf: ... *en ze blijft zo nu en dan stokstijf staan...* Is dit beter? Ja en nee. Het abrupte zit er nu wel in, maar het is allemaal nog veel te stroperig, al helemaal omdat Davis met zoveel woorden zegt dat het hier om *a strong phrase* gaat. *Strong* botst met stroperig. Bovendien is ‘stokstijf’ en ‘staan blijven’ dubbelop. Ik wil van die werkwoorden af, maar stokstijf kan niet op zichzelf staan. Verstard wél, bedenk ik: dat draagt alle elementen in zich van *stopping dead* en kan het heel goed zonder die werkwoorden stellen.

*‘Ze loopt door het huis, balancerend op de bal van haar voeten, zo nu en dan fluitend en zingend, zo nu en dan in zichzelf pratend, zo nu en dan verstard in a fencing position.’*

Tot nog toe kon ik dicht op de tekst blijven, was het vooral schaven en schuiven. Maar nu wordt het ingewikkelder. Als ik vertaal wat er staat, wordt de *fencing position* een

‘schermhouding’. De brontekst is helder, maar in het Nederlands werkt het niet. ‘Verstard in een schermhouding’ roept associaties op met beeldschermen, met rsi – associaties die de Engelstalige lezer hier niet heeft. De vertaling zou de lezer (even) op het verkeerde been zetten en ik wil geen ambivalentie creëren, zéker niet waar Davis spreekt van ‘een krachtige formulering’. Ik zal meer vrijheid moeten nemen. Misschien zelfs een ander beeld proberen, een andere sport? Nee, want Davis formuleert loepzuiver en het is precies dit beeld dat haar trof: Ontspannen, zelfs fluitend en zingend door het huis lopen en dan ineens als een schermer in zo’n houding schieten – de schrijfster die observeert hoe de buitenwereld stilvalt en de binnenwereld het overneemt? Het probleem is: ik weet geen andere woorden voor dit beeld.

Ik mail mijn vertaaltvriendin, ook groot Davis-fan. Even later schrijft ze terug: *Fencing position: interessant fenomeen*. Fenomeen? Schermen een fenomeen? Ook de vriendin kiest haar woorden met zorg, als zij rept van een fenomeen is er meer aan de hand. Ik ga googelen en realiseer me eens te meer: Je hebt geen idee wat je allemaal niet weet. De eerste treffer is de zogeheten ‘asymmetrische tonische nekreflex’. Als een pasgeborene het hoofd naar opzij draait, strekt ze haar ene armpje in de kijkrichting, terwijl ze haar andere armpje buigt. Deze reflex voorkomt dat de baby omrolt. Een tweede fenomeen is al even verrassend: een kenmerkende houding bij mensen die met een hersenschudding op de grond vallen. Ik zie afbeeldingen van getroffen voetballers, met één arm gestrekt in het gras.

Nu komt het aan op interpreteren: heeft Davis niet de schermhouding voor ogen gehad maar een van deze twee beelden? De vriendin merkt weliswaar terecht op dat het onwillekeurige, reflexmatige van beide fenomenen resoneert in Davis’ beschrijving, maar het expliciteren daarvan lijkt me binnen deze context te vergezocht. De schattige baby die aarzelend haar fijne motoriek traint, de gevelde voetballer – geen van beide echt een kráchtig beeld, terwijl Davis het letterlijk zo benoemt.

Daarmee vallen deze opties weer af en hoef ik me niet het hoofd te breken over de vraag hoe de asymmetrische tonische nekreflex in gewoon Nederlands te gieten. Maar ik ben wel weer terug bij af, bij de doodlopende weg van de schermhouding: het beeld dat precies past maar waarvan de Nederlandse woorden wringen. Ik ga zelf ook maar eens wat door mijn huis lopen – was ophangen, planten water geven, beetje dromen. Ondertussen blijkt ik onbewust door te schermen. Zonder er echt bij na te denken ‘speel’ ik de situatie na en als ik ineens met een uitgestoken arm voor een plant sta, hoor ik mezelf zeggen: ‘En garde!’

‘Ze loopt door het huis, balancerend op de bal van haar voeten, zo nu en dan fluitend en zingend, zo nu en dan in zichzelf pratend, zo nu en dan verstard als een schermer, en garde.’

Ja, dit vind ik mooi: beknopt en krachtig, en de zin eindigt in precies ‘het pakkende beeld waarin alles is samengebald’. Touché.